

ВІРТУАЛЬНИЙ ОБРАЗ МОВНОЇ ОСОБИСТОСТІ (НА МАТЕРІАЛІ АМЕРИКАНСЬКОГО ТА УКРАЇНСЬКОГО ПОЛІТИЧНОГО ДИСКУРСУ)

Статтю присвячено реконструкції віртуального образу мовної особистості на матеріалі американського та українського політичного дискурсу. Віртуальний образ мовної особистості політиків реконструйовано на основі аналізу моноактів, комплексних і замічених мовленнєвих актів, які розрізняються за роллю у процесі комунікації та використовуються в різних жанрових формах політичного дискурсу.

Ключові слова: мовна особистість, віртуальний образ, політичний дискурс, моноакти, комплексні мовленнєві акти, замічені мовленнєві акти.

Мовна особистість, а саме її колективний, індивідуальний, узагальнено-символічний та віртуальний портрети, змодельовані у сучасному американському й українському політичному дискурсі, можуть бути реконструйовані за допомогою методів і прийомів порівняльно-історичного та зіставно-типологічного мовознавства, лінгво-дискурсології і лінгвоперсоналогії.

Ключовим поняттям лінгвоперсоналогії є мовна особистість із певним віковим, гендерним, професійним, соціальним статусом, світоглядом, особливостями мислення. З позицій лінгвістичної персоналогії мовну особистість вивчають як колективну або ідіолектну [6; 7; 11]; стандартну та нестандартну, яка відрізняється від установлених мовних зразків [11, с. 114]. У дослідженні розглядається мовна особистість політика (лідера) не лише першого рангу (президентів), а й нижчих рангів.

Свого часу Ю. М. Караулов представив модель мовної особистості, що включає вербально-семантичний, когнітивний і мотиваційний рівні [8]. Останні рівні пов'язані з проблемою когнітивно-ономасіологічної природи мовної особистості, яку можна розкрити через процедуру реконструкції – центрального методологічного поняття класичної лінгвокомпаративістики. Аналіз діяльності мовної особистості в політичному дискурсі є конгломератом медійного, інтернет та інституційного видів дискурсу, тобто наявним є дискурсивний симбіоз. Кожний із зазначених рівнів отримує мовну реалізацію й об'єктивується у вигляді окремих текстів, жанрових груп і дискурсів.

Дискурс є комплексним явищем і, як правило, трактується неоднозначно в лінгвістичній науці [1; 2; 3; 4; 7; 10; 13; 16; 17; 19; 21 та ін.]. Різні критерії покладені в основу дефініції цього поняття. Спостерігається тенденція до його розгляду як суто комунікативного або когнітивного явища, але безперечною є роль людського фактора та антропоцентричності цього поняття.

Під **дискурсом** ми розуміємо модель мовленнєвої поведінки людини, що виражається системою типових комунікативних актів, які регулярно здійснюються в стереотипних ситуаціях соціальної взаємодії.

Одним із найпоширеніших типів дискурсу, який перебуває в центрі уваги лінгвістів, є політичний дискурс [5; 12; 14; 15; 18; 20 та ін.]. Це зумовлено тим, що сфера політичного дискурсу розвивається в багатьох лінгвокультурах. Типові жанри цієї дискурсивної сфери мають ідіоетнічні особливості як і з позиції їхнього типового набору для певної лінгвокультури, так і з позиції мовної (і невербальної) репрезентації [9, с. 339]. Дискурсивні практики є національно маркованими, з одного боку, але можна говорити про певні універсальні особливості в структурі дискурсу – з іншого боку.

Політичний дискурс визначаємо як поєднання вербальних та невербальних знаків, орієнтованих на обслуговування сфери політичної комунікації. Тезаурус прецедентних висловлювань, моделі типових мовленнєвих дій, типові мовленнєві дії та типові жанри спілкування у цій сфері з опорою на поняття мовної особистості також входять до основних складників цього типу дискурсу. Політичний дискурс має свої комунікативні стратегії та тактики, які потребують вивчення. Центральним поняттям політичного дискурсу є мовна особистість як когнітивно-дискурсивний феномен, вивчення якої у такому ракурсі становить нову теоретико-методологічну проблему і є об'єктом зіставної політичної лінгвоперсоналогії. З таких позицій мовну особистість політика визначено як узагальнений образ, що втілює типові риси представників цієї сфери та специфічні риси, притаманні конкретній лінгвокультурі.

Мета статті – реконструкція віртуального образу мовної особистості на матеріалі американського та українського політичного дискурсу.

Матеріалом дослідження є американський та український політичний дискурс сьогодення: письмово фіксовані тексти та коментарі до нього, вилучені з американських та українських Інтернет-джерел та періодичної преси кінця ХХ – початку ХХІ століття (1992 – 2013 роки).

Для відтворення віртуального портрета мовної особистості використано елементи методу дискурс-аналізу, зокрема для з'ясування ситуативно-контекстуальних особливостей використання мовного коду у жанрових формах політичного дискурсу. Зіставний метод супроводжував всі етапи реконструкції мовної особистості американського та українського політичного лідера і дав змогу встановити закономірності і відмінності у віртуальному його портреті.

Віртуальний образ мовної особистості політиків реконструйовано на основі аналізу моноактів, комплексних і заміщених мовленнєвих актів, які розрізняються за роллю у процесі комунікації та використовуються в різних жанрових формах політичного дискурсу.

Моноактами називаємо мовленнєві акти, які в межах одного дискурсу виконують лише одну, притаманну їхній природі, комунікативну функцію.

Спільними моноактами є:

– *констативи*:

англ. *There are people here I've known all my life, and people here I met in the course of running for president, and people here who are here because they worked in this administration and they believed in what we were doing* [Інтернет-ресурс];

укр. *Сьогодні, я думаю, правильне рішення прийняте, [...] І я не вважаю, що в меморандумі МВФ повинен бути перелік законів із чітким указанням, що нам робити. Я вважаю, що це неправильно, і думаю, що в даному випадку [...]* [Інтернет-ресурс];

– директиви (ін'юнктиви й реквестиви):

англ. *So stand up with me, my friends. Stand up and fight for America, for her strength, her ideals, and her future. Contest begins tonight* [Інтернет-ресурс];

укр. *Керівники цих органів повинні посилити вимогливість до своїх підлеглих [...] У разі потреби – вирішуйте питання щодо їх заміни на більш професійних та відповідальних фахівців* [Інтернет-ресурс];

– експресиви:

англ. *Thank you. It's an honor to stand with a courageous leader of a free Ukraine* [Інтернет-ресурс];

укр. *Насамперед я хотів би висловити щире подяку вельмишановному пану [...]* [Інтернет-ресурс];

– промісиви:

англ. *And we'll do something more. Over the objections of powerful voices in both parties, we'll ensure that our laws shine a bright light [...]* [Інтернет-ресурс].

укр. [...] *буде запропоновано склад уряду, який представлять керівникам фракцій. Якщо будуть якісь відводи, або категоричні протести, будуть внесені корективи. [...] Якщо ця процедура буде дотримана, то, я думаю, Україна зробить великий крок до демократії [...]*» [Інтернет-ресурс];

– квеситиви (переважно в діалогічних формах спілкування):

англ. *When will we hear from the State Department?* [Інтернет-ресурс].

укр. *А якісні зміни конституційні які повинні бути?* [Інтернет-ресурс].

До зони розбіжності належать *менасиви* у українському політичному дискурсі: [...] *ми мусимо діяти по відношенню до опозиції теж чесно і послідовно, бо інакше вони будуть діяти до нас нечесно і непослідовно* [Інтернет-ресурс].

Під заміщеним мовленнєвим актом розуміємо мовленнєві акти, які в дискурсі демонструють ознаки (вербальні маркери) актів одного типу, проте виконують функції актів іншого типу. Серед цих актів до зони збігу належить *констатив* у функції *квеситива*:

англ. *KURTZ: You're suggesting that journalists like to sort of claw at those who seem to be doing well?*

MYERS: I would suggest exactly that [Інтернет-ресурс].

укр. [...] *як діяти в таких умовах опозиції – коли ми бачимо, що владу де-факто узурповано* [Інтернет-ресурс].

До зони розбіжності належать *констативи* у функції *директивів* в українському політичному дискурсі: *І можливо, тоді ви не будете в меншості. А ви будете впливати на ухвалення цих рішень* [Інтернет-ресурс].

Теорія складних мовленнєвих актів [210] отримала певне висвітлення у сучасних лінгвістичних розвідках. Комплексними називаємо мовленнєві акти, які в межах одного дискурсу виконують дві й більше комунікативні функції, одна з яких є первинною, притаманною їхній природі, а решта – додатковими. Комплексні мовленнєві акти в американському політичному дискурсі належать до зони розбіжностей:

Промісиви політика можуть супроводжуватися директивами: [...] *if you will give the Palestinians a state in the West Bank and Gaza, with appropriate compromises – essentially,*

what I proposed in 2000 that Israel accepted then – we will strongly support it. We will urge the Palestinians to sign it. We will help them succeed economically. We will relocate them [Інтернет-ресурс].

Промісив політика може супроводжуватися констативами: *I will bring this war to an end when I'm president of the United States of America* [Інтернет-ресурс].

Функціонування зазначених типів прагматичних речень узгоджується з настановами комунікантів та жанровою формою спілкування. До активних моноактів американського політичного дискурсу відносяться репрезентативи, констативи, директиви (ін'юнктиви й реквестиви), експресиви, промісиви. Комплексні мовленнєві акти активні в діапазоні промісивів у супроводі директивів та промісивів у супроводі констативів. Заміщені мовленнєві акти представлені констативом у функції квеситива та констативом із злокутливою силою квеситива.

Використання моноактів (репрезентативи, констативи, промісиви, експресиви, директиви, ін'юнктиви, реквестиви, менасиви, квеситиви), та заміщених мовленнєвих актів (констативи у функції директивів, констатив у функції квеситива) в українському політичному дискурсі також узгоджується з цілями та мотивами комунікантів. Прагматичні типи речень (констативи (речення-твердження); промісиви й менасиви (речення-обіцянки та речення-погрози); директиви (речення-спонукання адресата до дії); квеситиви (питальне речення в його традиційному розумінні) є адресатно-орієнтованими. Найуживанішими комунікативними актами українського політичного дискурсу є репрезентативи та промісиви. В діалогічних жанрових формах слід відмітити частотність використання квеситивів, які слугують стимулом для подальшої реакції.

Змодельовано портрет віртуальної мовної особистості політика, який остаточно уявляється в обох політичних соціумах шляхом аналізу домінантних стратегій у формуванні інститутом спічрайтерства мовлення конкретних політиків.

Таким чином, зонами збігу у використанні домінантних комунікативних актів американського та українського політичного дискурсу є моноакти: констативи, директиви (ін'юнктиви й реквестиви), експресиви, промісиви, квеситиви (переважно в діалогічних формах спілкування); до зони розбіжності належать менасиви в українському політичному дискурсі; зоною збігу у використанні заміщених мовленнєвих актів є констатив у функції квеситива, а зоною розбіжності – констативи у функції директивів в українському політичному дискурсі. Комплексні мовленнєві акти зафіксовано лише в американському політичному дискурсі.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Бацевич Ф. Лінгвістична генеалогія: проблеми і перспективи / Ф. Бацевич. – Львів : ПАІС, 2005. – 264 с.
2. Белова А. Д. Лингвистические аспекты аргументации / А. Д. Белова. – К. : Изд-во Киевск. нац. ун-та имени Тараса Шевченко, 1997. – 288 с.
3. Борботько В. Г. Общая теория дискурса: Принципы формирования и смыслопорождения : автореферат диссертации на соискание ученой степени д-ра филол. наук : спец. 10.02.01 “Русский язык” / В. Г. Борботько ; Кубанский государственный ун-т. – Краснодар, 1998. – 48 с.
4. Водак Р. Язык. Дискурс. Политика / Р. Водак. – Волгоград : Перемена, 1997. – 139 с.
5. Жуковець Г. Л. Лінгвопрагматичні особливості сучасного лейбористського дискурсу Великої Британії : автореферат дисертації на здобуття наукового ступеня канд. філол. наук : спец. 10.02.04 “Германські мови” / Г. Л. Жуковець ; Київськ. нац.

ун-т імені Тараса Шевченка, 2001. — 21 с. 6. *Иванцова Е. В.* Проблемы формирования методологических основ лингвоперсоналогии / Е. В. Иванцова // Вестник Томского государственного ун-та. — Серия: Филология. — Томск : изд-во Томск. ун-та, 2008. — № 3 (4.). — С. 27–41. 7. *Карасик В. И.* Язык социального статуса / В. И. Карасик. — М. : Гнозис, 2002. — 333 с. 8. *Караулов Ю. Н.* Русский язык и языковая личность / Ю. Н. Караулов. — М. : Наука, 1987. — 263 с. 9. *Кашкин В. Б.* Сопоставительные исследования дискурса / В.Б. Кашкин // Концептуальное пространство языка : сб. науч. тр. — Тамбов : изд-во ТГУ им. Г. Р. Державина, 2005. — С. 337—353. 10. *Макаров М. Л.* Основы теории дискурса / М. Л. Макаров. — М. : Гнозис, 2003. — 280 с. 11. *Нерознак В. П.* Лингвистическая персоналогия: к определению статуса дисциплины / В. П. Нерознак // Сб. науч. тр. Моск. гос. лингв. ун-та. — 1996. — Вып. № 426. Язык. Поэтика. Перевод. — С. 112–116. 12. *Петлюченко Н. В.* Харизматика: мовна особистість і дискурс : монографія / Н. В. Петлюченко. — Одеса : Астропринт, 2009. — 464 с. 13. *Потапенко С. І.* Зіставна медіалінгвістика: перспективи дослідження новинного інтернет-дискурсу / С. І. Потапенко // Сучасна англomовна публіцистика: лінгвістичний вимір : монографія / А. Е. Левицький, С. І. Потапенко, А. О. Худолій та ін. ; [за заг. ред. А. Е. Левицького, С. І. Потапенка]. — Ніжин : Вид-во НДУ імені Миколи Гоголя, 2010. — С. 229–240. 14. *Чудинов А. П.* Политическая лингвистика / А. П. Чудинов. — М. : Флинта: Наука, 2006. — 256 с. 15. *Шейгал Е. И.* Семиотика политического дискурса / Е. И. Шейгал. — М. : ИТДК «Гнозис», 2004. — 326 с. 16. *Blommaert J.* Discourse: a Critical Introduction / J. Blommaert. — Cambridge : Cambridge University Press, 2005. — 299 p. 17. *Brown G.* Discourse Analysis / G. Brown, G. Yule. — Cambridge : Cambridge University Press, 1996. — 288 p. 18. *Chilton P.* Analysing Political Discourse. Theory and Practice / P. Chilton. — London and New York : Routledge, 2004. — 226 p. 19. *Cook G.* Discourse / G. Cook. — Oxford : Oxford University Press, 1989. — 168 p. 20. *Dijk T.A. van.* The Study of Discourse / T.A. van Dijk // Discourse Studies: A Multidisciplinary Introduction. — London; Thousand Oaks; New Delhi. — 1997. — Vol. 1: Discourse as Structure and Process. — P. 1–34. 21. *Dijk T.A. van* Political Discourse and Political Cognition / T.A. van Dijk // Politics as Text and Talk. Analytical Approaches to Political Discourse. — Amsterdam : Benjamins, 2002. — P. 204–236.

Дата надходження 21.11. 2017

*Славова Л. Л., д. филол. н., доц.,
Інститут філології КНУ імені Тараса Шевченка, Київ*

ВИРТУАЛЬНИЙ ОБРАЗ ЯЗЫКОВОЙ ЛИЧНОСТИ (НА МАТЕРИАЛЕ АМЕРИКАНСКОГО И УКРАИНСКОГО ПОЛИТИЧЕСКОГО ДИСКУРСА)

Статья посвящена реконструкции виртуального образа языковой личности на материале американского и украинского политического дискурса. Виртуальный образ языковой личности политиков реконструирован на основе анализа моноактов, комплексных и замещенных речевых актов, которые различаются по роли в процессе коммуникации и используются в различных жанровых формах политического дискурса.

Ключевые слова: *языковая личность, виртуальный образ, политический дискурс, моноакты, комплексные речевые акты, замещенные речевые акты.*

VIRTUAL IMAGE OF A LINGUISTIC PERSONALITY (ON THE MATERIAL OF THE AMERICAN AND UKRAINIAN POLITICAL DISCOURSE)

The article is devoted to the reconstruction of the virtual image of a linguistic personality on the material of the American and Ukrainian political discourse. The virtual image of the linguistic personality of politicians is reconstructed on the basis of analysis of single acts, complex and substituted speech acts, which differ according to their role in the process of communication and are used in different genre forms of the political discourse.

Keywords: *linguistic personality, virtual image, political discourse, single acts, complex speech acts, substituted speech acts.*

УДК 811.222.1: 398.3

Сопільняк С. В., магістрант
Інститут філології КНУ імені Тараса Шевченка, м. Київ

ПЕРСЬКІ ПРИКМЕТИ ТА ЗАБОБОНИ: ЛІНГВІСТИЧНА ХАРАКТЕРИСТИКА

У статті розглянуто поняття забобону і прикмети як одиниць лінгвокультурного простору; викладено стислу історію вивчення цього мікрожанру усної народної творчості в Ірані; подано лінгвістичну характеристику перських прикмет і забобонів на лексичному та синтаксичному рівнях.

Ключові слова: *перська мова, прикмета, забобон, лінгвокультурологія, лінгвістичний аналіз.*

Важливе місце у світорозумінні людини займають численні вірування, пов'язані із пересторогами, обмеженнями, табу тощо. І освічений європеєць, і кочівник пустелі із племені туарегів вірять у чудесну силу талісманів і остерегаються лихого ока. Тож не дивно, що переважна більшість людей, що належать до різних етнічних спільнот, у тій чи іншій мірі пов'язують своє життя із народними прикметами та забобонами.

На особливу роль народних прикмет та забобонів у створенні мовної картини світу вказує відомий фольклорист З. К. Тарланов: “Мова усної народної творчості – це особлива сфера, котра повинна бути самостійним об'єктом лінгвістичного дослідження” [2, с. 9].

Метою цієї статті є визначення мовної специфіки смислопобудови перських прикмет і забобонів як особливого мікрожанру усної народної творчості, з одного боку, і як одиниць перського лінгвокультурного простору, з іншого. **Об'єктом** дослідження є перські прикмети і забобони, **предметом** – лінгвістичні особливості побудови цих лінгвокультурних текстів на лексичному та синтаксичному рівнях. Наукова новизна роботи полягає у тому, що вперше в українській іраністиці зібрано і проаналізовано з позицій сучасної лінгвістики прикмети та забобони різних провінцій Ірану. **Матеріалом дослідження** стали 202 одиниці текстів.